

IDENTIFICĂRI TEORETICO-CONCEPTUALE ALE FENOMENULUI „INTERES GEOSTRATEGIC”

Svetlana CEBOTARI

Universitatea de Stat din Moldova

Pe parcursul ultimelor trei decenii ale sec. al XX-ea, gradul înalt de complexitate a intereselor și relațiilor sociale a dat naștere unor dezbateri teoretice active vis-à-vis de esența acestor forme. Deși se conturează tot mai mult în relațiile internaționale, în mare parte se vorbește despre această realitate, în construcțiile teoretice termenul „interes geostrategic” nu a fost formulat în mod explicit. Actualmente, se fac primele încercări de a fi exprimat și de a i se da o definiție. Tocmai din acest motiv și pentru că acest fenomen a cunoscut o evoluție în timp, a fost necesară o prezentare a lui dincolo de definiție.

În prezentul articol se face o încercare de a da o definiție noțiunii „interes geostrategic”. Interesul este studiat prin prisma corelației spațiului, ca arie de manifestare a intereselor actorilor geopolitici și a strategiei ca mijloc de realizare a intereselor acestora.

Cuvinte-cheie: *interes, geostrategie, spațiu, teritoriu, actor geopolitic, relații internaționale.*

THEORETICAL – CONCEPTUAL IDENTIFICATION OF THE FENOMENON OF THE "GEOSTRATEGIC INTEREST"

Over the last three decades, of the twentieth century, the high degree of complexity of interests and social relations gave rise to theoretical debates assets about the essence of these forms. Although, increasingly shaping of international relations, mostly talking about this reality, the theoretical constructions hasn't been made explicit term of “geostrategic interest”. Now, are made the first attempts to be expressed and to give definition. For this reason and because this phenomenon has evolved over time was needed beyond the definition of presentation.

This article is an attempt to give a definition, geostrategic interest”. Interest is studied through the correlation space, the range of expressions of interests and actors geopolitical strategy as a means of achieving their interests.

Keywords: *interest, geo-strategy, space, territory, geopolitical actor, international relations.*

Pe parcursul ultimelor trei decenii ale sec. al XX-ea, gradul înalt de complexitate a intereselor și relațiilor sociale a dat naștere unor dezbateri teoretice active vis-à-vis de esența acestor forme. Deși se conturează tot mai mult în relațiile internaționale, în mare parte se vorbește despre această realitate, în construcțiile teoretice termenul „*interes geostrategic*” nu a fost formulat în mod explicit. Actualmente, se fac primele încercări de a fi exprimat și de a i se da o definiție. Tocmai din acest motiv și pentru că acest fenomen a cunoscut o evoluție în timp, a fost necesară o prezentare a lui dincolo de definiție. În literatura de specialitate este prezentă noțiunea „*interes național*”, introdusă în circulație în 1935, prin includerea în Enciclopedia științelor politice editată la Oxford [7, p.71]. Multitudinea de definiții, mai mult sau mai puțin desfășurate, mai precise sau mai confuze, a dus la conturarea câtorva poziții cu privire la definirea dimensiunii de interes național în contextul politicii externe.

Prima poziție, cea a curentului obiectiv sau al „realismului politic”, este reprezentată de H.Morgenthau, A.Wolfers, W.Hippman, H.Thompson, R.Tucher și de savanții contemporani W.Lippman, K.Thompson, H.Kissinger, W.Rostov, D.Bolles ș.a. Conform acestei doctrine, interesul național este definit fie ca un complex ideal și normativ de scopuri, fie ca un fenomen central al relațiilor internaționale, perceput prin termenii forței, sau ca un factor fundamental în identificarea unor căi necesare prin labirinturile politicii internaționale [14, p.120].

Astfel, în viziunea lui Hans Morgenthau, interesul național este un „sâmbure tare”, prezent în orice împrejurare, și un înveliș format din elemente variabile ce se modifică în funcție de împrejurările istorice concrete. „Sâmburele tare” al interesului național constă în păstrarea identității politice și culturale a unei națiuni și se racordează la asigurarea independenței naționale, la conservarea integrității teritoriale și la păstrarea ordinii și echilibrului intern [10].

Reinterpretarea interesului național în fiecare etapă a dezvoltării unui stat este inevitabilă datorită mobilității relațiilor internaționale și modificării balanței de forță. Doar situarea pe pozițiile realismului politic este cea mai eficace cale spre comprehensiunea interesului unui stat [21, p.103]. Piatra edificatoare care ajută realismul politic să-și găsească drumul în peisajul politicii internaționale, afirmă H.Morgenthau, este concepția interesului definită în termenii forței. Puterea sau forța cuprind întreg ansamblul de fenomene care stau la baza controlului omului asupra omului și sunt capabile să-l mențină. Puterea, forța este ceea ce distinge poli-

tica ca sferă independentă a acțiunii și cunoașterii, deosebită de alte sfere ca: economia, estetica. Factorul forței, dimensionat de Morgenthau în aspect militar, industrial, demografic, politic, determină interesele statelor pe arena internațională și se impune drept arbitru final în lupta dintre puteri. Prin prisma acestui factor, în opinia lui Morgenthau, noțiunea „interese naționale” este însoțită de numeroase precizări: vitale, principale și secundare, stabile și schimbătoare, comune și specifice, identice și conflictuale. Totodată, autorul consideră necesar de a conforma noțiunea de interes resurselor de care dispune societatea, scopurilor realizabile. De aici el ierarhizează interesele și scopurile politicii externe americane în: a) interesul care trebuie realizat cu orice preț; b) interesul care se realizează în condiții favorabile; c) interese și scopuri dorite, dar care pot fi realizate [15, p.69, 74].

Referindu-se la interesul național, cercetătorul rus A.Pozdneakov îl clasifică, în dependență de gradul funcționalității, în două niveluri: nivelul intereselor principale și nivelul intereselor specifice. Pentru primul nivel, A.Pozdneakov include interesele pentru politica externă a statului care sunt legate de asigurarea securității și integrității sale în comunitatea social-economică, politică, național-istorică și culturală. De asemenea, aici mai sunt incluse și interesele ce țin de apărarea independenței economice și politice, de locul și rolul statului în sistemul relațiilor internaționale. Aceste interese sunt asigurate prin toate mijloacele: militare, economice, diplomatice și ideologice. Astfel de interese determină funcția politicii externe a statului. Cât timp statul rămâne a fi o comunitate social-economică și politică, atât timp interesele sale rămân nechimbate. În dependență de schimbările din sistemul internațional se modifică și conținutul concret al activității externe, direcționate spre asigurarea intereselor.

Cel de-al doilea nivel – nivelul intereselor specifice – include interesele individuale, care au o semnificație aparte în sfera relațiilor externe. Aici autorul include interesele politicii externe legate de procese și evenimente concrete ale sistemului național și, în particular, de relațiile internaționale, situațiile de conflict, de crize. De asemenea aici sunt incluse interesele de politică externă cauzate de relațiile externe economice, comerciale ale statelor, de relațiile în sfera colaborării culturale, științifice și de altă natură. Interesele specifice depind de cele principale și sunt limitate de acestea; în același timp, ele sunt parțial autonome și determină conținutul funcționalității activității politice a statului în direcții anumite și în acțiuni practice [21]. Hotarul dintre interesele principale și cele specifice este convențional și mobil. În situații concrete, interesele specifice pot deveni principale.

O altă poziție, cea a curentului „subiectivist” (R.Snyuder, E.Furnes, N.Forward), consideră interesul național un fenomen al relațiilor internaționale, al căror purtător principal este grupul restrâns de lideri politici și funcționari, care se află la putere, adică acei ce iau decizii politice. Acești savanți interpretează interesul național prin prisma unor criterii, și anume: 1) al menținerii „integrității naționale”; 2) al asigurării „securității naționale”; 3) al păstrării „rolului național”; 4) al precedenței ca model al viitorului; 5) al menținerii „reputației”; 6) al „standardului internațional”. Aceste criterii au exercitat o influență deosebită asupra dimensiunilor politologice, în general, și asupra conceptului de interes național, în particular [14, p.120-121].

Cercetând fenomenul interesului național, A.Wolfers are o predispoziție spre noțiunea de „scopuri naționale”. El descrie interdependența intereselor de stat și a intereselor individuale prin raportul scopurilor naționale „directe” sau „indirecte”. Prin scopuri naționale „directe” el înțelege asigurarea securității și independenței naționale. Aceste scopuri pot avea importanță pentru indivizi doar în cazul identității acestora cu statul lor național [15, p.73-74]. Pentru J.Rosenau interesul național nu poate servi ca instrument analitic. După el, este imposibil a înțelege pe deplin natura națiunii. De aceea, consideră criteriile bine definite de determinare a interesului național, iar cauzele ar fi următoarele: natura nedefinită a națiunii și dificultățile de a determina ale cui interese include; imposibilitatea de a găsi criterii pentru a determina existența intereselor și a urmări prezența acestora în manifestările independente ale politicii; lipsa unei proceduri de acumulare a intereselor ce sunt imediat identificate [13, p.243-244].

Cu totul altă concepție despre interesele naționale are G.Modelski [8]. După Modelski, interesele naționale prezintă niște cerințe referitoare la comportamentul altor state, iar rolul principal în exprimarea intereselor comunitare și în transformarea acestora în scopuri ale politicii aparține liderului politic. Modelski consideră noțiunea „interes național” nefondată științific. El subliniază că interesele pe care le exprimă omul politic nu sunt nici interesele națiunii, nici ale statului, dar ale comunității. Statul este condiția necesară pentru existența omului politic, el îi oferă mijloace pentru valorificarea scopurilor sale. Limitele comunității sunt în același timp și mai înguste și mai largi decât hotarele statului: sunt mai înguste, deoarece omul politic nu exprimă interesele tuturor grupurilor sociale și ale cetățenilor țării. Sunt mai largi pentru că, neexprimând interesele tuturor grupurilor sociale și ale cetățenilor statului său, omul politic întruchipează interesele altor state, aliate

sau amicale, ale altor grupuri sau indivizi, inclusiv din state nealiate. În opinia analistului american, există trei tipuri de interese de care trebuie să țină cont omul politic:

- 1) cerințele comunității, adică interesele rezultate din valorificarea de către oamenii politici a scopurilor din trecut;
- 2) cerințele colaboratorilor provizorii, adică interesele ce țin de valorificarea scopurilor din prezent;
- 3) cerințele dușmanilor sau adversarilor, adică interesele de care se face abstracție în numele scopurilor din viitor.

Așadar, în procesul definirii interesului, omul politic ține cont de toate cerințele ce au atribuție față de politica sa. El poate lua decizii să negligeze anumite interese, dar nu poate ignora consecințele acestei neglijări pentru politica sa și, reieșind din interesele diverse, omul politic își formează scopurile politicii sale externe (el transformă interesele comunității sale în scopuri ale politicii externe).

Pentru M.Wight interesele vitale ale unui stat sunt ceea ce el crede că sunt și nu ceea ce o altă putere spune că trebuie să fie. El corelează în sistemul relațiilor internaționale interesul vital cu onoarea. La rândul său, ideea de onoare este strâns legată de ideea de prestigiu, care este unul din elementele importante ale politicii internaționale. Onoarea este aureola care înconjoară interesele, iar prestigiul este aureola din jurul puterii [22]. Spre deosebire de Wight, S.Brucan afirmă că interesul național cuprinde dorințele care sunt stimulii fundamentali ai activității unei națiuni în politica internațională, iar conținutul său poate fi aflat mai ușor prin studierea relațiilor sociale și naționale care au generat aceste dorințe [1, p.133].

Schimbările din arealul URSS, de la sfârșitul anilor '90, au contribuit la modificarea viziunilor asupra interesului național al statelor nou-apărute. În asemenea condiții, noțiunea „interes național” se definește nu doar prin conținutul valoric, ci și prin factorul pragmatismului, al capacității statului de a-și propune și de a atinge anumite scopuri. Actualmente, în literatura de specialitate urmărim noi poziții în abordarea interesului național, dintre care principalele sunt acele cu caracter național-conservator și național-liberal. Pentru adepții primei poziții (D.Rogozin), „interesul național” este identic cu „interesul statal”. Aceștia examinează statul în calitate de factor principal de exprimare a intereselor naționale. Poziția național-liberală se distinge printr-o delimitare terminologică strictă a categoriilor „interes național” și „interes statal”. Adepții acestui curent (E.Sorokin) optează pentru o societate civilă care să devină subiect al intereselor naționale, căreia trebuie să-i aparțină dreptul privitor la formarea și formularea acestor interese [29]. Multitudinea de definiții, mai mult sau mai puțin complete, mai mult sau mai puțin precise sau confuze, ne permite să facem principalele diferențe dintre acestea:

1. În unele definiții interesele naționale sunt considerate ca fiind obiectivul fundamental și ultimul determinant care ghidează factorii de decizie politică a unui stat, în exclusivitate în implementarea politicii externe. Altele mai constată și influența reciprocă sau determinantă dintre interesele naționale și politica internă.
2. Alte definiții abordează interesele naționale ca elemente distincte, iar altele – numai ca părți componente și constitutive ale unui concept înalt generalizat al acelor elemente care constituie cele mai vitale nevoi [12, p.33].

Aceste interpretări, luate în ansamblu, deși sunt diferite, se completează unele pe altele, permit a concepe interesul în sens larg – ca noțiune sociologică și politologică fundamentală. Actualmente, conceptul de interes, inclusiv de interes național, capătă noi semnificații, generate de procesele integrative și dezintegrative ce au loc pe continentul european. Dacă în condițiile Europei de Vest acest concept este considerat oarecum un obstacol al integrării, atunci în Estul Europei el se impune în prim plan, reflectând tendințele statelor de aici de a-și consolida identitatea interesului, de a se găsi pe sine chiar în pofida dezintegrărilor [20, p.75]. De aceea, în viziunea noastră, un interes național real și, respectiv, o politică externă eficientă devin posibile atunci când statul și societatea civilă se completează reciproc.

Cel de-al doilea constituint al *interesului geostrategic* este însăși geostrategia. Astfel, prima parte a termenului „geo” face trimitere la o coordonată concretă (spațiul, locul, poziția, coordonatele zonale, regionale, climatice, de evoluție, istorice...).

În cercetările dedicate analizei spațiului, F.Ratzel consideră că spațiul nu este echivalent cu teritoriul unui stat, nu dispune de o accepțiune fizico-geografică. Spațiul desemnează limitele naturale între care se produce expansiunea popoarelor, arealul pe care acestea tind să-l ocupe, considerând că le revine în mod natural, modelând existența popoarelor care îl locuiesc. Potrivit lui Ratzel, spațiul condiționează nu doar limitele fizice de extindere a unei comunități, dar și atitudinea ei mentală față de lumea înconjurătoare și reprezintă semnul cel mai edificator că un popor se află în ascensiune, dar nu înseamnă neapărat și forța statală, care se află în le-

gătură cu populația sau, mai precis, exprimă corelația celor doi factori: spațiul și populația. Un stat puternic tinde spre ascensiune, ocupând poziții naturale avantajoase [1, p.74-75]. De asemenea, în cercetările sale, F.Ratzel folosește termenul „geospațiu”, prin care subînțelege extinderea forței civilizatoare a unei civilizații la nivelul unui continent (geospațiul american). În acest context, autorul formulează o serie de legi ale spațiului:

1. Spațiul unui stat crește odată cu dezvoltarea culturii sale.
2. Creșterea spațială a statelor însoțește alte manifestări ale dezvoltării lor, cum sunt forța ideilor, intensitatea comerțului, activitatea desfășurată în diferite sfere.
3. Statele se extind prin asimilarea sau absorbirea unităților politice având o importanță mai redusă.
4. Frontiera constituie organul periferic al statului și în această calitate servește drept martor al creșterii, tăriei sau slăbiciunii sale, precum și al schimbărilor survenite în organismul său.
5. În creșterea sa statul tinde să înglobeze elementele cele mai valoroase ale mediului fizic înconjurător: linii de coastă, albiile ale fluviilor și râurilor, zone bogate în diferite resurse.
6. Primul impuls de creștere teritorială este primit de statele nedezvoltate din exterior, de la civilizațiile mai avansate.
7. Tendința generală de asimilare sau absorbție a națiunilor mai slabe se autoîntreține prin înglobarea de noi teritorii sau prin mișcări de expansiune [3, p.76].

Altă noțiune-cheie utilizată de F.Ratzel este cea de *poziție*, noțiune care nu este strict geografică, cu toate că dispune și de această dimensiune: situare strict topografică, vecinătățile naturale, localizarea într-o emisferă sau alta, formele de relief. Așezarea geografică, conform opiniei lui Z.Brzezinski, încă mai rămâne a fi punctul de plecare în definirea priorităților externe ale unui stat, iar mărirea teritoriului rămâne a fi, de asemenea, unul dintre criteriile majore de stabilitate a statului și puterii. În ultimul timp, însă, pentru majoritatea statelor stăpânirea teritoriilor pierde din importanță. Elitele conducătoare au ajuns la concluzia că nu teritoriul, ci alți factori sunt cei mai importanți în determinarea statutului internațional al unei țări sau a gradului ei de influență internațională (dezvoltarea economică, inovațiile tehnologice pot fi de asemenea un criteriu-cheie de putere). Cu toate acestea, poziția geografică tinde să determine prioritățile imediate ale unui stat și cu cât mai mare este puterea sa politică, economică și militară, cu atât mai extinsă este, dincolo de vecinii săi imediați, sfera de interese geopolitice vitale, de influență și de implicare a acestui stat [2, p.50].

Astfel, spațiul este o noțiune polisemantică și polivalentă. Din punct de vedere filosofic, spațiul poate fi interpretat ca o formă obiectivă și universală a existenței materiei, având aspectul unui întreg cu trei dimensiuni, exprimând ordinea coexistenței obiectelor lumii reale. În sens curent, noțiunea de spațiu exprimă ordonarea corpurilor materiale în raporturile lor reciproce, folosind ca suport real și concret omului și activităților sale. Geopolitica, disciplină ce analizează raporturile complexe, biunivoce, dintre activitatea umană politică și spațiu, vizează ca principal demers științific organizarea politică a spațiului. În acest sens, se poate vorbi despre un *spațiu geopolitic*, în care subspațiile reprezintă unități integrate din punct de vedere sistemic, între care există multiple relații de interacțiune. Spațiul geopolitic reprezintă expresia superioară de integrare sistemică a spațiului geografic și a celui social-economic, într-o configurare ordonată politic. Introducerea acestei noțiuni se impune, pe de o parte, din necesitatea abordării cantitative a realităților teritoriale cu care operează geopolitica, iar, pe de altă parte, din inadecvarea unor noțiuni (ca regiune, zonă sau areal) de a răspunde tuturor cerințelor de ordin practic. În ceea ce privește raportul dintre spațiul geopolitic și noțiunile de regiune, zonă și areal, deseori folosite în analiza geopolitică, el trebuie foarte bine definit, plecând de la raționamentul conform căruia orice regiune geopolitică (zonă sau areal) poate fi considerată un spațiu geopolitic, relația inversă nefiind însă valabilă. Atât regiunea, cât și zona și arealul sunt definite de anumite principii, între care omogenitatea ocupă locul central. Noțiunea de spațiu geopolitic poate fi atribuită oricărui teritoriu, cu condiția analizei complexe și integrale a tuturor relațiilor dintre componentele geografice, social-economice și politice. Proprietățile specifice spațiului geopolitic decurg din variabilitatea cantitativă și calitativă a relațiilor locale, regionale sau globale dintre componentele mediului natural, social, economic și activitatea politică. Rezultatele cercetărilor formale multidimensionale asupra spațiului geopolitic trebuie confruntate permanent cu realitatea obiectivă, pentru că, pe de o parte, în calculele teoretice se omit numeroase variabile, iar, pe de altă parte, un spațiu geopolitic dat nu este identic decât cu el însuși. Există posibilitatea, în anumite împrejurări, ca un anumit spațiu geopolitic să se suprapună unui spațiu geografic sau social-economic, însă în permanență trebuie ținut seama de faptul că spațiul geopolitic implică o geometrie variabilă, ce cunoaște modificări conjuncturale continue. Orice spațiu geopolitic se caracterizează atât prin particularități cantitative, cât și prin aspecte calitative, rezultate ale interacțiunii diferențiate dintre componentele mediului geopolitic. Se disting, așadar, proprietăți cantitative și proprietăți calitative.

Proprietățile cantitative se referă exclusiv la caracteristicile măsurabile ale spațiului, exprimându-se prin suprafețe, distanțe, volum etc. Datorită dinamicii permanente a relațiilor dintre componentele spațiului geopolitic, aceste dimensiuni au caracter relativ. Unele dintre particularități sunt fixate aprioric prin limite administrative sau delimitări obiective, generate de necesitatea studierii unui anumit fenomen geopolitic. *Proprietățile calitative* vizează multidimensionalitatea, continuitatea, coerența, organizarea, toate exprimând aspecte topologice și morfologice ce asigură funcționalitatea spațiului geopolitic. Pe baza acestor considerații generale se poate admite că noțiunea de spațiu geopolitic este atribuită unor entități teritoriale de mărime variabilă, de la cele mai mici unități geopolitice (spații geopolitice substatale) până la spațiul geopolitic planetar. Spațiul geopolitic, ca o realitate teritorial-politică structurată sistemic, se caracterizează printr-o serie de trăsături distincte.

Complexitatea reprezintă principala caracteristică a spațiului geopolitic. Spațiul geopolitic este o realitate sistemică în care coexistă și interacționează numeroase subsisteme, compuse, la rândul lor, din elemente cu comportament specific. În acest sens, putem identifica la nivel de macroscară un sistem global ce integrează subsistemele regionale, alcătuite, la rândul lor, din sisteme naționale. Întreaga sa organizare internă, structurală și funcțională, indică o puternică asemănare cu un sistem termodinamic și informațional deschis, în care variabilitatea fluxurilor de intrare produce modificări și impune reconfigurări ale sistemului. Caracterul deschis explică posibilitățile sale interne de autoreglare. Dispariția unuia dintre blocurile organizării bipolare a sistemului global a demonstrat posibilitatea de autoreglare printr-o reconfigurare structurală și funcțională. Organizarea sistemică a spațiului geopolitic face ca acesta să reacționeze la orice schimbare, pe baza unor procese de difuziune în lanț (*principiul dominoului*). Astfel, impulsul inițial generat de reformistul Gorbaciov în Uniunea Sovietică a antrenat, în procesul de decomunizare, întregul sistem spațial regional.

Polaritatea reprezintă o altă caracteristică a spațiului geopolitic. Funcțional, spațiul geopolitic prezintă numeroase centre de putere, de ranguri diferite, care dinamizează întregul sistem. Dezvoltarea acestor centre de putere depinde de natura relațiilor dintre ele și de proprietățile ariilor adiacente. Spațiul geopolitic poate fi conceput ca un tot unitar, rezultat al unei incidente de factori naturali, istorici, economici, demografici, sociali și politici. Această caracteristică se aplică cu precădere centrelor de putere, care, prin geneză și natura relațiilor generate în spațiul de influență și în mediul internațional, se individualizează.

Spațiul geopolitic are un caracter *dinamic* generat atât de mutații interne, cât și de intervenția unor factori externi de natură politică, economică, socială, culturală etc. Acțiunile externe impun o dinamică permanentă în plan vertical a spațiului geopolitic, determinând permanente modificări ale ierarhiei, reorientări ale fluxurilor de materie, energie și informație, conturarea a noi subsisteme spațiale generate de restructurarea rețelei anterioare. Toate aceste schimbări se reflectă și în plan orizontal, unde sistemele și subsistemele geopolitice se pot restrânge sau procesele de restrângere și de extindere a sistemelor spațiale reprezintă elemente de continuitate și discontinuitate funcțională, dar care, prin caracterul lor compensatoriu și prin situarea de fiecare dată la un nivel superior celui precedent, asigură specificul funcțional al sistemului respectiv. Un exemplu elocvent de manifestare a tuturor acestor caracteristici îl oferă analiza lărgirii NATO și extinderea UE care produc o nouă reconfigurare a regiunii balcanice, dar și a spațiului estic.

De asemenea, spațiul deține o poziție prioritară în cercetările ce vizează arhitectura geopolitică, el reprezentând unul dintre factorii de condiționare a deciziei politice, element prioritar în ecuația puterii, dar și sursă a vulnerabilității, suport al întregii activități umane și cadru general în care se desfășoară acțiunea politică. Spațiul geopolitic, ca sistem teritorial condiționat politic, reprezintă o entitate cu caracteristici foarte variabile, care pot fi identificate la nivel atât micro-teritorial, cât și mezo-teritorial sau macro-teritorial. În principiu, problemele de structură, de dinamică, de organizare și dezvoltare sunt aceleași, cu deosebirea că în funcție de scară și complexitate sunt introduse caracteristici dimensionale și temporale specifice. Dacă prima caracteristică este spațială și se regăsește la nivelul în care se plasează, cea de-a doua ține cont de coordonata timp, esențială în judecarea nivelurilor de organizare și dezvoltare.

Pentru a asigura coerență demersurilor științifice, în mulțimea de informații asupra spațiului, de-a lungul timpului s-au individualizat preocupări pe linia unei adevărate sistematice spațiale, încercându-se adoptarea unei scări de analiză, care să țină cont de particularitățile fiecărui sistem teritorial, dar în același timp să și generalizeze trăsăturile acestora, în vederea facilitării sintezelor. Răspândirea inegală a elementelor și fenomenelor geopolitice, diferențierile cantitative și calitative care se înregistrează în teritoriu, nivelul și modul de abordare și soluționare diferită conduc la necesitatea delimitării în cadrul sistemului planetar a regiunilor geopolitice, care să servească în practica analizei geopolitice. Regionarea geopolitică se conturează ca un proces obiectiv care urmărește delimitarea unor *spații geopolitice* cu condiții particulare de desfășurare a *fenomenului geopolitic*, ținând cont de calitatea (caracteristicile) *elementelor geopolitice* și de *profilul geopolitic* al diferitelor spații.

Regionarea geopolitică se bazează pe cunoașterea complexă a caracteristicilor teritoriului analizat și pe utilizarea unor criterii. În acest sens, pentru o mai bună sistematizare a spațiului geopolitic, propunem modelul *domeniilor geopolitice* de regionare teritorială. Vom aplica o scară temporal-spațială, structurată pe trei niveluri ierarhizate funcțional, în interiorul fiecăreia distingându-se o serie de categorii spațiale. Primul nivel sistemic, într-o ierarhie descrescătoare, este *domeniul geopolitic global*. Acest nivel maxim de integrare ordonează totalitatea entităților spațial-funcționale, fiind caracterizat printr-un grad mare de eterogenitate și printr-o dominanță a relațiilor de complementaritate a subsistemelor inferioare. Un al doilea nivel este constituit de *domeniul geopolitic regional*, unde scara de mărime descrie spații suprastatale, cu o geometrie variabilă ordonată de diverse funcționalități politice, economice, sociale, militare etc. Domeniul geopolitic regional se identifică prin omogenitate, coerență individuală și complexitate, sub raportul caracteristicilor sale naturale, social-economice și politice. Regiunea geopolitică este, așadar, o entitate spațială, integrată și perfect delimitată teritorial față de unitățile înconjurătoare. Regiunile geopolitice au un evident caracter de obiectivitate, fiind ansambluri teritorial-funcționale care există independent de optica de identificare. Al treilea nivel sistemic de integrare a spațiului geopolitic este reprezentat de *domeniul geopolitic statal*, care descrie și analizează fenomenul geopolitic la nivelul principalului jucător politic – statul. Acest nivel implică și spațiile politice substatale sau arealele geopolitice. *Arealul geopolitic* descrie o suprafață variabilă ca întindere, caracterizată printr-o maximă omogenitate a fenomenului analizat [4, p.88-92].

Pentru O.Serebrian, spațiul politic reprezintă zonele de proliferare și manifestare a politicii în spațiu. Spre deosebire de sec. XIX, perioada formării geopoliticii ca știință, când spațiul politic dispunea de două dimensiuni: maritimă (talosocratică) și terestră (telurosocratică), în ajunul primului război mondial se adaugă cea de-a treia dimensiune – aeriană (aerocratică), iar din 1957 – momentul lansării primului satelit artificial al Pământului, cuprinde și spațiul cosmic [16, p.260]. În acest context, spațiul terestru, acvatic, aierian, cosmic reprezintă aria de manifestare a intereselor actorilor geopolitici.

În literatură deseori conceptul „interes național” este abordat în conexiune cu strategia statului, considerându-se că statele își materializează interesele naționale prin aplicarea anumitor strategii. Actorii geopolitici (state, organizații internaționale, corporații transnaționale etc...) își realizează, prin intermediul anumitor strategii, interesele vizând anumite spații de pe arena internațională.

Utilizarea conceptului de strategie în vocabularul uzual a devenit prezentă, traversând o multitudine de spații ale vieții sociale, politice, economice și organizaționale, depășind cu mult granițele unei utilizări rezervate, inclusiv, domeniului militar. În limbajul cotidian termenul „strategie” nu mai este o calitate circumscrisă exclusiv interacțiunii dintre state la nivel global și, cu atât mai mult, interacțiunii militare, ci este folosit pentru a exprima ideea de organizare, plan sau planificare. Aceasta poate fi utilizată în domeniul afacerilor sau în cel politic, la nivel local, național sau internațional. „Strategia” – de la grecescul *stratos*, care presupune armata și *agein* – a conduce. Conform *Webster's New Encyclopedic Dictionary*, strategia desemnează știința și arta de a utiliza forțele politice, economice, psihologice, militare [20, p.1021]. În *Dicționarul politic, Instituțiile democrației și cultura civică*, S.Tămaș, analizând acest termen, consideră că este un termen provenit din practica militară, dar folosit și în alte domenii, cum ar fi cel politic, economic, management pentru a denumi modul de acțiune, astfel încât să se obțină reușita într-o competiție în care se înfruntă două sau mai multe voințe, fiecare urmărind același scop în condițiile în care nu pot să câștige toate părțile implicate [19].

În acest sens, strategia este știința și arta utilizării forțelor politice, economice, psihologice și militare ale unui stat sau grup de state pentru a oferi suportul maxim în asigurarea reușitei a politicilor adoptate pe timp de pace sau de război. În literatura de specialitate este utilizat termenul „strategie militară”, care presupune știința și arta de a folosi forțele unei națiuni (economice, demografice), inclusiv forțele armate, pentru a realiza scopurile fixate de politică în vederea promovării efective a intereselor vitale împotriva inamicilor actuali sau potențiali. Orice strategie presupune un duel de voințe între adversarii care folosesc forța pentru a rezolva conflictele existente între ei, fiecare urmărind să-l facă pe adversar să accepte condițiile pe care vrea să i le impună.

De asemenea, *strategia* reprezintă mijlocul, scopul căruia este definit de domeniul politicii, operație ce pune în evidență forțele ce dețin puterea. Astfel, *strategia politică* reprezintă planul de acțiune elaborat pentru reușita în competiție cu forțele de opoziție pe calea obținerii maximumului posibil de suporturi în campaniile electorale sau în alt gen de campanii politice. În plan strategic, se referă la următoarele aspecte: modul de acțiune, scopurile și obiectivele ce trebuie realizate, timpul de execuție, mijloacele și resursele ce vor utiliza principalele direcții de acțiune pe plan economic, tehnologic, social, legislativ [18, p.240].

Astfel, conform *Noului Dicționar universal al Limbii Române*, „strategia” este 1) partea cea mai importantă a artei militare ce se ocupă de pregătirea, planificarea și purtarea războiului, 2) disciplina militară care studiază marile operații de război, pregătirea planurilor marilor bătălii [11, p.1400].

La nivel general, strategia se referă în prezent la procesul de atingere a obiectivelor prin transformarea acțiunilor militare în rezultate politice. Pe de o parte, conform susținătorilor lui K.Clauzewitz, strategia a fost definită în numeroase formulări ca având drept obiectiv concentrarea puterii militare unui scop politic, situându-se dincolo de aceste dimensiuni. Prin strategie Gray subînțelege utilizarea forței în vederea atingerii obiectivelor guvernării. De aici derivă cea de-a doua consecință în definirea strategiei, și anume: natura sa rațional-liniară. Strategia include procesul de stabilire a obiectivelor, elaborarea conceptelor și calcularea riscurilor și beneficiilor angrenării resurselor disponibile (existente sau create) în acțiuni direcționate către crearea unui mediu mai favorabil. În literatura de specialitate mai este prezentă astăzi definirea tripartită a strategiei ca o combinație între scopuri finale sau obiective, modalități de atingere a acestor obiective și mijloace sau resurse ce pot fi mobilizate pentru atingerea acestor obiective selecționate prin prisma metodelor de angajare [5, p.124-125]. Strategiile de putere reprezintă planuri pe care actorii le utilizează pentru a dezvolta și a obține capacități de putere spre a-și atinge obiectivele. Strategiile includ și măsura în care un stat este dispus să-și utilizeze capacitățile de putere.

Strategia, conform opiniei expuse de Z.Brzezinski, este administrarea intereselor geostrategice. De asemenea, pentru Brzezinski geostrategia nu este echivalentă cu geopolitica. Conceptele de geostrategie și geopolitică pot fi considerate drept un tot unitar și ca parte. Autorul susține că geostrategia este parte a geopoliticii.

În al doilea rând, ar fi bine dacă nu s-ar limita la a analiza geostrategia doar de pe pozițiile condițiilor și posibilităților utilizării forței militare într-un anumit spațiu, deoarece în perioada postbelică se observă un proces al diversificării metodelor și a formelor de control asupra spațiului. Astfel, forța militară poate fi considerată drept un factor important, dar nu unica componentă a geostrategiei. În al treilea rând, geostrategia presupune caracterul îndelungat al planificării și acțiunii, condiționat de calitatea spațiului, care și este baza elaborării concepției geostrategice. De asemenea, geostrategia presupune activitatea statului pe arena internațională în raport cu anumite unități, spații. În dependență de calitatea și particularitățile spațiului, geostrategia poate fi clasificată/divizată în terestră, maritimă, aeriană și cosmică. Impactul geostrategiei poate fi la nivel global, macroregional, asupra statelor. La baza strategiei se află așa aspecte, cum ar fi: alegerea teritoriului ca spațiu de expansiune sau extindere, impunerea sub o anumită formă a controlului asupra spațiului (construirea bazelor militare, anexiuni, impunerea sferei de influență, dominare economică, dominare culturală), determinarea amenințărilor din partea adversarilor sau aliaților reali și potențiali prin crearea alianțelor, uniunilor, coalițiilor.

Astfel, geostrategia poate fi considerată drept o parte importantă a geopoliticii, care caracterizează activitatea statului pe arena internațională, îndreptată/direcționată spre crearea, menținerea și extinderea puterii prin intermediul deținerii unui spațiu cât mai larg, scop atins prin mijloace atât militare, cât și nonmilitare. Geostrategia este baza politicii externe a statului care determină direcția și prioritățile sale într-un anumit spațiu [25, p.5-7].

A.Marincenko afirmă că prin strategie militară se subînțelege modalitatea, scopul pregătirii și folosirea forței militare în luptă. Pentru modalitățile, metodele de luptă și rezultatul utilizării forțelor armate și maritime în luptă poartă răspundere generalii și admiralii, pentru pregătirea de război a națiunilor, industriei (inclusiv cea militară), infrastructură (căi de comunicație și legătură), scopul războiului este determinat de conducerea politică de vârf. Astfel, strategia militară devine parte componentă a politicii, la fel ca și geostrategia – element al geopoliticii. În opinia lui A.Marincenko geostrategia statelor contemporane dezvoltate este structurată în trei niveluri. Cel mai înalt nivel al geostrategiei este *strategia națională*, care include niveluri mai inferioare ale strategiilor în sfere și direcții de dezvoltare a națiunilor. Ea determină scopurile dezvoltării națiunii, asigură utilizarea eficientă a resurselor spirituale și materiale, dirijează națiunea în direcția atingerii scopurilor propuse. Cel de-al doilea nivel al geostrategiei este *strategia securității naționale*, deseori definită prin „strategie mare”, „strategie de apărare”, „doctrină strategică”. Strategia securității naționale include în sine strategiile acelor sfere și direcții, care sunt necesare securității naționale în scopul dezvoltării. De obicei, strategia securității naționale este formulată într-un document oficial – Concepția securității naționale. Cel de-al treilea nivel – *strategia militară*, coordonează problemele militare ale securității naționale: dezvoltarea industriei militare, asigurarea forțelor militare cu tehnică militară, armament, mijloace de comunicare, muniții...[24]. De regulă, strategia militară este formulată în *doctrina militară* a statelor [23, p.360-361]. Implicând atât obiective principale, cât și obiective secundare, J.L. Thompson prezintă strategia ca pe un mijloc prin care se atinge un scop [20]. George Steiner, în „Strategic Planning” include câteva puncte referitoare la strategie:

- ✓ Strategia se referă la decizii de bază, direcționale, scopuri și misiuni;
- ✓ Strategia e alcătuită din acțiunile necesare pentru a alcătui acele direcții;
- ✓ Strategia răspunde la întrebarea: care sunt scopurile pe care le căutăm și cum le atingem? [17].

Strategia este folosită în diverse moduri, însă câteva sunt evidențiate de H.Mintzberg, care a enumerat cinci utilizări principale ale cuvântului „strategie”: 1. *Un plan* – în sensul de acțiune conștientă, intenționată, mijloc de a ajunge de aici acolo; 2. *O tactică* – ca manevră specifică având drept scop surclasarea oponentilor sau a competitorilor; 3. *Un pattern* – reprezentat printr-o succesiune de acțiuni; 4. *O poziție* – instrument de localizare, într-un anumit mediu; 5. *O perspectivă* – în sensul de modalitate integrată de percepere a lumii, viziune și directive [12]. Aceste tipare ale deciziilor și acțiunilor definesc strategia emergentă sau, conform lui Mintzberg, „realizată”.

În literatura de specialitate există următoarele modalități de realizare a strategiilor. Conform opiniei lui C.Sorokin, în literatura de specialitate există trei tipuri de geostrategii:

- 1) expansioniste – care presupun pătrunderea în vecinătatea apropiată sau îndepărtată, deseori fiind utilizată forța sau amenințarea cu forța;
- 2) de cedare – care admit restrângerea fizică a teritoriului statului;
- 3) de amplasare sau poziționare – orientate spre păstrarea statu-quo-ului sau a poziției de bază [25, p.72].

În opinia realiștilor, strategia deseori este asociată viziunii neoconservatoare, susținătoare a cauzei suveranității naționale exclusive și concentrată pe dezvoltarea capacității militare ca principal dispozitiv de organizare a balanței de putere împotriva adversarilor. Pe de altă parte, conform curentului liberal, strategia reprezintă dezvoltarea instituțională a mecanismelor internaționale de cooperare [5, p.117-118]. Astfel, termenul „strategie” este departe de a fi un concept static, aflându-se într-o constantă transformare ca urmare nu doar a evoluției tehnologiilor războiului, dar mai curând a gradului de complexitate a societăților.

Toate aceste variabile au și o dimensiune internațională, care se reflectă în mod necesar în felul în care actorii geopolitici, în special statele – mari puteri, văd rolul lor în politica mondială. Începând cu mărirea teritoriului, așezarea geografică și resursele ei, care au toate o valoare relativă în raport cu celelalte țări, și ajung la criteriul general al dezvoltării, care și el trebuie raportat la indicii internaționali – toate variabilele infrastructurii dobândesc valoare în formarea și realizarea intereselor. Fiecare stat are ca suport potențialul economic, demografic, militar, tehnico-științific, cultural. Amplasarea geopolitică a statului pe parcursul evoluției istorice a dominat în alegerea de către stat a partenerilor și a dezvoltării relațiilor cu adversarii săi. Condițiile spațiului geografic sunt considerate niște cauze de bază, a căror prezență implică o anumită orientare politică a statului. Corelația strânsă spațiu geografic-politică, sub imperiul principiului cauzalității, permite, în concepția cercetătorilor, posibilitatea unor generalizări, formularea de legi și principii cu caracter de valabilitate universală, care să ajute la fondarea teoretică a geopoliticii.

Actualmente tot mai des se pune problema cu privire la corelația triadică de tip: interes – spațiu – strategie. Pentru o mai bună comprehensiune a naturii acestui raport, e necesar, întâi de toate, a determina corelația dintre conceptele „interes geostrategic” și „spațiu”. Conținutul acestor concepte nu rămâne neschimbat, deoarece situația din lume este într-o continuă transformare. Dacă la începutul sec. XX pe mapamond existau 52 de state independente, atunci la mijlocul sec. XX numărul lor a ajuns la 82, iar actualmente acestea sunt în număr de peste 200. Toate aceste state și popoare cooperează între ele în cele mai diverse sfere ale activității politice, economice și sociale. În prezent, însă, comunitatea internațională e formată nu doar din state independente, dar și din diverse uniuni economice, comerciale, militare – blocuri și structuri care s-au format în baza activității bi- sau multilaterale. Devine tot mai evident faptul că tendințele integraționiste nu se limitează doar la Europa Occidentală, dar se dezvoltă activ și pe alte continente. Astfel, pe continentul american cu succes activează Piața Comună a Americii Centrale (MCCA); Comunitatea Caraibelor (CARICOM); Piața Comună a Conului de Sud (MERCOSUR). Un deosebit interes pentru procesele integraționiste se observă pe continentul african – Uniunea Magreb-ului Arab (UMA); Comunitatea Economică a Statelor Africane (CESAC). Mai mult de un sfert de secol activează Statele Asiei Sud-Vestice (ASEAN). În Orientul Apropiat activ funcționează Consiliul de Cooperare din Golf (CCG); Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEP).

Tendințele integraționiste actuale au devenit un punct-atorator al civilizației contemporane, care reprezintă nu doar un aspect al existenței umane, dar și o nouă formă de colaborare. Acestea, la rândul lor, condiționează crearea, funcționarea, dezvoltarea unor uniuni care există doar datorită activității actorilor politici. Spațiul reprezintă arealul, mediul în care statele își realizează cooperarea și rezolvă probleme, care se referă

nu doar la soarta unor state, în particular, dar deseori și a întregii comunități. Este arealul în care fiecare subiect al dreptului internațional își realizează interesul său. Astfel, făcând o analiză a interesului geostrategic, este de menționat că acesta presupune realizarea de către actorii geopolitici a anumitor deziderate prin intermediul unui set de strategii direcționate într-un spațiu/areal de pe arena internațională. Dar, după cum geostrategia este deseori condiționată de arealul în care se realizează interesele statelor, ea devine un mijloc de realizare și a interesului geostrategic. Astfel, după cum afirma H.Morgenthau, scopul politicii externe este determinat de interesul național. Interesul național, la rândul său, este considerat o componentă a proceselor integraționiste, de a cărei realizare în mare parte depinde colaborarea statelor.

Deci, din cele menționate *supra* putem concludiza că între noțiunile „interes”, „spațiu” și „strategie” există un raport de complementaritate, noțiunile completându-se una pe alta. Niciun interes nu poate fi realizat în afara și fără implicarea statelor, care dispun de un anumit spațiu sau au interese într-un anumit spațiu pe care-l realizează prin intermediul unei strategii.

Chiar dacă în construcțiile teoretice termenul „interes geopolitic” nu a fost formulat în mod explicit, în mare parte se vorbește despre această realitate, în special în condițiile extinderii Uniunii Europene spre Est, implicării SUA în soluționarea conflictelor de pe arena internațională, tendințelor Federației Ruse de a-și menține influența în statele ex-republici unionale. Utilitatea introducerii conceptului de interes geostrategic, dar și impactul pe care l-a avut și-l are asupra relațiilor internaționale, va face posibilă evaluarea corectă a situației de pe mapamond, a tendințelor actorilor geopolitici, a rolului pe care aceștia îl pot deține într-un anumit spațiu, dar și va duce la apariția în viitor a unor abordări mai complexe vizând acest fenomen – interesul geostrategic.

Bibliografie:

- BRUCAN, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997, p.182.
- BRZEZINSKII, Z. *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiivele sale geostrategice*. București: Univers Enciclopedic, 1999.
- DOBRESCU, P. *Geopolitica*. București: Comunicare.ro, 2008.
- FRĂSINEANU, D. *Geopolitica*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Editura Fundației România de Măine, 2007.
- GHICA, L., ZULEAN, M. *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*. Iași: Polirom, 2007, p.117-118.
- GORCEAC, S., DUMITRAȘ, T., RUSANDU, I. *Conceptul „interes național” în geopolitică*. În: *Economica*. Supliment. Chișinău: Editura Academiei de Studii Economice, 1997, p.24.
- JUC, V., SPINEI, T., STAN, V., ANDRIEȘ, V. *Interesul național al Republicii Moldova*. În: *Moldoscopie*, p.71.
- MODELSKY, G.A. *Theory of Foreign Policy*. London, 1962, p.8-10; 19-20.
- MORARU, V., TACU, M. *Activitatea mediatică: oportunitatea abordării strategice*. *Moldoscopie*. (Chișinău), USM, USPEE, AMSP, 2012, nr.4, p.89.
- MORGENTHAU, H. *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New-York: 1955, p.3-12.
- Noul Dicționar universal al Limbii Române. București: Litera Internațional, 2006.
- PÎNTEA, I. *Identitatea pericolelor, existente și probabile, pentru interesele naționale de bază ale Moldovei*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001, p.33.
- ROSENAU, J. *The Scientific Study of Foreign Policy*. New-York: 1971. p.243-244.
- SACA, V. *Evoluția conceptului de interes național în condițiile globalizării. Interacțiuni în contextul globalizării*. Materialele Conferinței științifice integraționale din 20-21 noiembrie 2004. Iași: „PAN EUROPE”, 2005, p.120.
- SACA, V. *Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: CE USM, 2001, p.69,74
- SEREBREAN, O. *Dicționar de geopolitică*. Iași: Polirom, 2006.
- STEINER, G. *Strategic Planning: What every manager must know*.
- http://ia700400.us.archive.org/load_djvu_applet.php?file=30/items/StrategicPlanning/StrategicPlanning.djvu, p.4-6 (Accesat: 19.11.2013)
- TĂMAȘ, S. *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. Ed.II. București: Casa de Editură și Presă, 1996.
- THOMPSON, J.L. *Strategy in Action*. London, New York: Chapman & Hall, 1995.
- Webster's New Encyclopedic Dictionary*. Germany, Koneman, 1994.
- Wight, M. *Politica de putere*. Chișinău: ARC, 1988, p.103.
- ЕТИНГЕР, И. Государственные, национальные и классовые интересы во внешней политике и международных отношениях. В: *Международная экономика и международные отношения*, 1995, №2.
- МАРИНЧЕНКО, А. *Геополитика*. Москва: ИНФА, 2012.
- СОРОКИН, К.Э. *Геополитика современности и геостратегия России*. Москва: РОССПЭН, 2000.

Prezentat la 11.12.2013